

ALFABETIZAREA DIGITALĂ ȘI REZISTENȚA LA DEZINFORMARE ÎN CADRUL PERSONALULUI MILITAR AL NATO

Colonel conf. univ. dr. Petko DIMOV

Director al Departamentului de învățământ la distanță, instruire lingvistică și calificare,
Colegiul Național de Apărare Rakovski, Sofia, Bulgaria

Colonel conf. univ. dr. Georgi MARINOV

Departamentul Logistică,
Colegiul Național de Apărare Rakovski, Sofia, Bulgaria
10.55535/GMR.2024.4.24

This article examines the digital literacy and resilience to disinformation among NATO military personnel, with a particular focus on the emerging challenges related to social media and search engine platforms. By analysing data collected in 2019 and comparing it to findings from a 2023 survey, the research identifies key trends in social media engagement, the capacity to recognize disinformation, and the strategies used to evaluate the credibility of online content. The results demonstrate that while a substantial proportion of military personnel actively use social media, there remains a significant deficiency in their ability to critically assess and verify the authenticity of the information they encounter. The study underscores the ongoing risks that disinformation poses to NATO's information security framework and stresses the urgent need for comprehensive digital literacy training programmes. The recommendations suggest implementing mandatory training to enhance critical thinking and analytical skills regarding information, alongside the development of specialized teams within NATO military structures dedicated to monitoring and combating disinformation.

Keywords: digital literacy; disinformation; military personnel; NATO; social media;

Traducere și adaptare: Diana-Cristiana LUPU.

INTRODUCERE

Fenomenul dezinformării a devenit din ce în ce mai mult un punct focal al cercetării academice, având în vedere, în special, evoluția rapidă a tehnologiilor digitale și a inteligenței artificiale. Respectivele progrese au facilitat în mod substanțial crearea și diseminarea de informații false, ce reprezintă riscuri semnificative la adresa securității informațiilor și stabilității societății (Bradshaw, Howard, 2021). Personalul militar, datorită rolurilor sale esențiale în societate, este adesea ținta campaniilor de dezinformare care vizează erodarea moralului și a eficienței operaționale în cadrul unităților militare (NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2022).

Potrivit lui Martínez-Bravo et al. (2022), alfabetizarea digitală cuprinde o gamă largă de competențe cruciale pentru funcționarea cu succes în societatea informațională modernă, incluzând alfabetizarea informațională, cea tehnologică, securitatea cibernetică, comunicarea digitală, crearea de conținut, gândirea critică, alfabetizarea digital-financiară, etica și responsabilitatea în mediul digital (Martínez-Bravo et al., ib.)

Având în vedere relația deja documentată dintre alfabetizarea digitală și eforturile de a atenua efectele dezinformării, prezentul studiu își propune să exploreze, în profunzime, interconectarea dintre abilitățile digitale, competența tehnologică și capacitatea personalului militar nu numai de a recunoaște, ci și de a evalua critic și de a răspunde la dezinformare. Mai exact, cercetarea subliniază ipoteza că personalul cu un grad mai mare de alfabetizare digitală și abilități superioare în tehnologiile internet este mai capabil să identifice dezinformarea în rețelele sociale și motoarele de căutare, comparativ cu personalul cu un grad de alfabetizare digitală mai scăzut și abilități tehnologice mai puțin dezvoltate.

Beneficiile acestei cercetări se extind dincolo de armată, contribuind la o înțelegere mai profundă a factorilor care influențează rezistența la dezinformare și ajutând la dezvoltarea unor strategii mai eficiente pentru a spori această rezistență. Astfel de rezultate sunt valoroase nu numai pentru forțele armate, ci și pentru societate în general, deoarece contribuie la un grad mai mare de siguranță și stabilitate în mediul digital.

Studiul de față implică o abordare cu metode mixte, bazându-se pe date rezultate în urma unui exercițiu al Comandamentului NATO din 2019, desfășurat în Polonia. Un sondaj care cuprinde atât întrebări închise, cât și întrebări deschise

a fost administrat unui eșantion de 5.844 de respondenți – participanți din diferite țări implicate în exercițiu¹. Scopul acestui sondaj a fost de a înțelege mai bine preferințele, practicile și motivațiile acestor participanți de a se concentra pe îndatoririle lor, mai degrabă decât pe știrile nereglementate din media la dispoziție. Personalul militar reprezintă un grup unic de consumatori de știri care pot avea un impact semnificativ asupra securității naționale în timpul crizelor.

Pe această bază, studiul de față se concentrează asupra modului în care personalul militar dobândește, evaluează și interacționează critic cu știrile de pe rețelele sociale, precum și rolul jucat de respectivele activități. Este foarte important să fie investigat modul în care militarii localizează, verifică și, în cele din urmă, dau crezare știrilor, precum și capacitatea acestora de a distinge între „știri false” și „știri reale”.

Cercetarea se axează pe următoarele trei întrebări:

- ❖ Cum conceptualizează personalul militar ceea ce constituie „știri” și implicațiile acestora?
- ❖ Cum interacționează personalul militar cu știrile de pe platformele de social media și cum le resimt?
- ❖ Cum evaluează personalul militar credibilitatea conținutului online?

METODOLOGIE

Datele pe care se bazează prezenta cercetare au fost colectate în 2019, ca urmare a activității care a urmat celui mai mare exercițiu de comandă logistică internațională din NATO, „Capable Logistician 19”, din Polonia (3-13 iunie 2019), așa cum am menționat (NATO, 2019). Respectiv datele au fost ulterior comparate cu un sondaj mai recent, realizat de Agenția Europeană de Apărare (EDA) în 2023, care a implicat 1.200 de militari din 27 de state membre ale UE (EDA, 2023). Primul eșantion include răspunsurile a 360 de militari din 23 de țări, care au completat, anonim, un sondaj online conținând întrebări concepute de noi, în limba engleză. Sondajul a cuprins un număr de 48 de întrebări și doar 16 dintre ele au fost folosite pentru cercetarea curentă. La acest exercițiu au participat 3.450 de militari, iar pentru a determina mărimea eșantionului reprezentativ, autorii studiului au folosit următoarea formulă, relevantă pentru un număr mic de *respondenți* (Atanasov, Kaloyanov, 2020):

$$n = \frac{Z^2 N * p(1 - p)}{\Delta^2 N + Z^2 p(1 - p)} = \frac{1,96^2 3450 * 0,25(1 - 0,25)}{\Delta 0,05^2 1100 + 1,96^2 0,25(1 - 0,25)} = 174,74, \quad (1)$$

unde „z” este multiplicatorul de garanție corespunzător nivelului de încredere ales. În cazul general, cu o probabilitate garantată de 95%, se presupune 1,96 (Gatev, 1995);

„p” este proporția relativă de unități estimate a avea abateri și se presupune că este 0,25;

„Δ” este eroarea stocastică maximă pentru studiu presupusă a fi 0,05;

„N” – populația generală a întregului personal militar înscris în exercițiu, care este de 3.450 de persoane din 30 de țări.

Din calcule, cele 360 de răspunsuri primite la chestionare reprezintă un număr semnificativ mai mare decât 174,74, necesar pentru a fi un eșantion reprezentativ cu o probabilitate garantată de 95% și un interval de încredere de 5%, ceea ce este suficient pentru nevoile prezentului studiu.

În plus, validitatea rezultatelor este asigurată de faptul că sondajul a fost anonim, la acesta participând personal militar aparținând unui număr de 23 de țări din 30: Bulgaria, Bosnia și Herțegovina, Marea Britanie, Canada, Danemarca, Cehia, Georgia, Ungaria, Germania, Spania, Estonia, Finlanda, Franța, Italia, Lituania, Letonia, Polonia, România, Serbia, Slovacia, Suedia, Ucraina și Croația. Al doilea eșantion este semnificativ mai mare și servește la validarea rezultatelor obținute.

REZULTATE

Pentru a determina nivelul de utilizare a rețelelor sociale în rândul personalului militar în 2019, respondenții au fost întrebați dacă au conturi pe vreo platformă de socializare și li s-a cerut să precizeze pe care dintre ele. Din cei 360 de militari, 306 (85%) au confirmat că au un cont într-o rețea de socializare, în timp ce 54 (15%) nu aveau. Dintre cei având conturi de socializare, 220 (72%) au folosit Facebook, 70 (23%) au folosit Instagram, 8 (3%) au folosit Snapchat, 7 (2%) au folosit Twitter, 2 (1%) au folosit VKontakte, 19 (6%) au folosit Viber, 23 (7%) au folosit WhatsApp, 8 (3%) au folosit LinkedIn și 3 (1%) au folosit Messenger (figura 1).

¹ N.A.: Chestionarul face parte dintr-un proiect de cercetare mai amplu. Datorită domeniului de aplicare și a confidențialității studiului, autorii nu pot furniza informații detaliate.

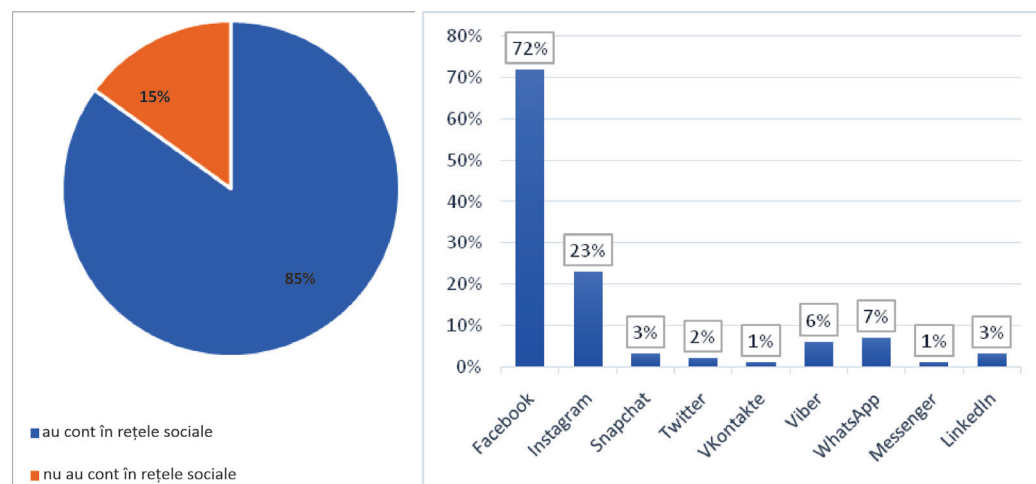

Figura 1: Distribuția personalului militar având conturi în rețele de socializare: pe partea stângă, distribuția per total; pe partea dreaptă, distribuția pe tipuri de rețele (concepția autorilor)

Studiul EDA din 2023 a raportat o creștere a acestui procent la 92%, cu o popularitate tot mai mare a platformelor precum TikTok (18%) și LinkedIn (15%) în rândul personalului militar (EDA, 2023). Acest lucru indică faptul că rețelele sociale devin un canal principal pentru informare sau dezinformare. În timp ce Facebook și Instagram rămân platformele dominante, un procent deosebit de îngrijorător de 1% dintre militari obțin informații de la rețeaua socială rusească VKontakte.

Pentru a evalua nivelul de recunoaștere a dezinformării, respondenții au fost întrebați, în continuare, dacă au întâlnit vreodată informații înșelătoare sau false pe rețelele sociale. În 2019, 319 (89%) au raportat că au întâlnit astfel de informații, în timp ce 41 (11%) au răspuns că nu au conștientizat acest aspect (figura 2). Răspunsurile sugerează, astfel, că personalul militar este conștient de riscurile dezinformării în rețelele sociale. Datele din 2023 au arătat o ușoară creștere, 93%, care poate fi atribuită gradului sporit de conștientizare sau prezenței tot mai mari a dezinformării online (lb.).

Pentru a explora frecvența verificării informațiilor, participanții din cadrul exercițiului de la postul de comandă NATO din 2019, din Polonia, au fost întrebați cât de des verifică informațiile pe care le văd pe rețelele sociale înainte de a le distribui. Doar 54 (15%) dintre cadrele militare au confirmat că au verificat informațiile, în timp ce un număr semnificativ de 306 (85%) nu au făcut-o! (figura 3).

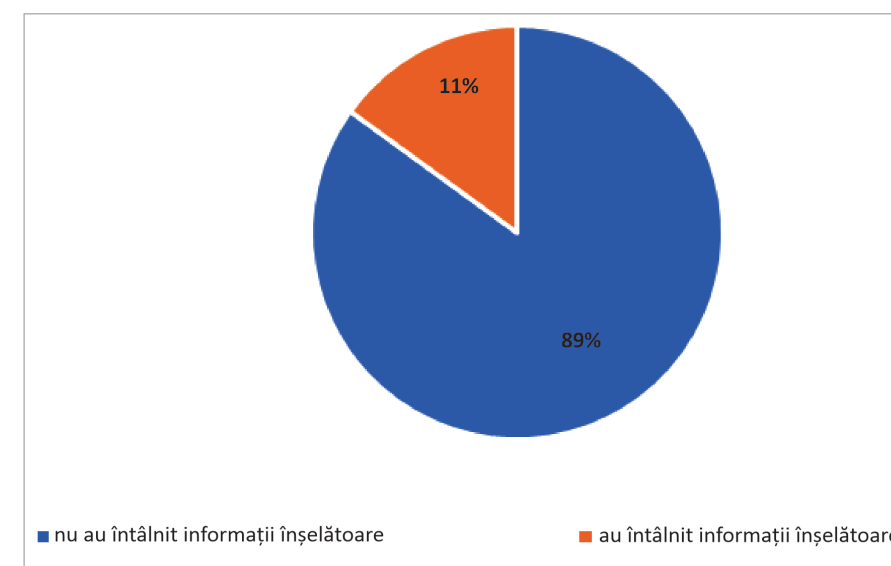

Figura 2: Procentajul celor care s-au confruntat cu dezinformarea online (concepția autorilor)

În ciuda conștientizării riscurilor dezinformării în rețelele de socializare, doar un procent foarte mic din personalul militar verifică informațiile pe care le văd înainte de a le distribui.

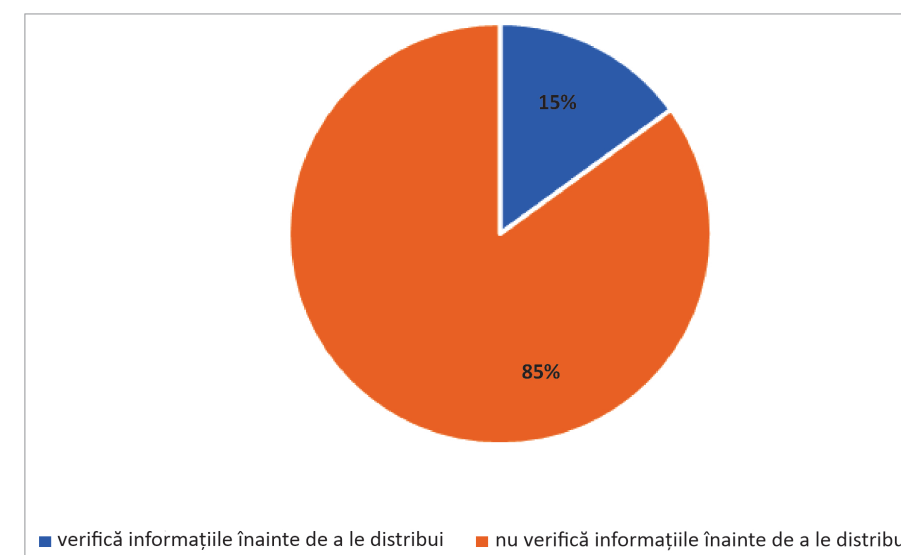

Figura 3: Procentajul personalului militar care verifică informațiile înainte de a le distribui în rețelele sociale (concepția autorilor)

Unul dintre cele mai îngrijorătoare aspecte ale studiului din 2019 este că doar 15% din personalul militar verifică informațiile înainte de a le distribui pe rețelele sociale. Datele din 2023 arată o oarecare îmbunătățire, 28% dintre respondenți confirmând că verifică în mod regulat informațiile înainte de a le distribui (Ib.). Cu toate acestea, respectivul procent rămâne inacceptabil de scăzut, având în vedere importanța securității informațiilor în contextul militar.

La întrebarea privitoare la motorul de căutare cel mai frecvent utilizat, 334 (93%) dintre militari au răspuns Google, 9 (2%) au menționat Qwant, iar restul răspunsurilor au fost distribuite între Seznam, Yahoo, Startpage, Safari, Yandex și Netscape, fiecare primind mai puțin de 1%. Acest lucru subliniază Google ca principalul canal pentru informare sau dezinformare pe internet. Motoarele de căutare nu creează direct dezinformare, dar algoritmi lor o pot amplifica din neatenție. Acest lucru se întâmplă deoarece sistemele lor de clasare prioritizează conținutul în funcție de implicare, popularitate și relevanță, ceea ce poate favoriza informațiile senzaționale sau înșelătoare. Distribuitorii de dezinformare exploatează optimizarea pentru motoarele de căutare (SEO) pentru a se clasa mai sus în rezultate. În plus, motoarele de căutare indexează cantități mari de conținut neverificat, generat de utilizatori, facilitând răspândirea informațiilor false. Strategiile de generare de bani încurajează, de asemenea, *clickbait*, care stimulează și mai mult dezinformarea din cauza traficului ridicat.

La o întrebare ulterioară cu privire la ocurența unor informații înșelătoare sau false în rezultatele motoarelor de căutare, 292 (81%) din personalul militar au confirmat că au întâlnit astfel de informații, în timp ce 68 (19%) au spus că nu. Aceste rezultate sunt similare cu cele observate în interacțiunile cu rețelele sociale.

Respondenții au indicat că, în Lituania, știrile false se referă, în mod predominant, la istoria națională sau la personajele istorice, în special în legătură cu partizanii. Liderii politici sunt a doua țintă cea mai frecventă, mai ales în țările est-europene. O temă persistentă este afirmația că NATO nu îi poate proteja. În Regatul Unit, există probleme cu *influencerii* care citează site-uri de propagandă rusești precum Sputnik.ru. Americanii se confruntă în principal cu dezinformări legate de Trump, în timp ce, în Canada, respondenții nu conștientizau, în general, știrile false.

Întrebați dacă folosesc servicii de stocare în cloud, cum ar fi Google Drive, iCloud, OneDrive sau altele, 245 (68%) din personalul militar au confirmat că folosesc, în timp ce 115 (32%) nu o fac. Dintre cei care folosesc stocarea în cloud, 81 (33%) utilizează, cel mai frecvent, iCloud, 93 (38%) OneDrive, 180 (73%) Google Drive și 6 (2%) Dropbox. Aceste rezultate sugerează că alfabetizarea digitală poate influența

capacitatea de a recunoaște dezinformarea în rețelele sociale și în rezultatele motoarelor de căutare.

Google rămâne motorul de căutare dominant atât în 2019 (93%), cât și în 2023 (89%), în ciuda unei ușoare scăderi în favoarea alternativelor centrate pe confidențialitate (Ib.). Utilizarea serviciilor de stocare în cloud a crescut de la 68% în 2019 la 79% în 2023, fiind utilizate o varietate mai mare de platforme.

Respondenților li s-a cerut să specifice modul în care este detectată dezinformarea: „Cum evaluezi credibilitatea informațiilor pe care le distribui pe profilurile tale?”. S-a constatat că 73% verifică sursa știrilor, 61% compară știrile din mai multe surse, 54% citesc întregul articol înainte de a lua o decizie, 34% verifică adresa URL, 27% monitorizează comentariile, 23% iau în considerare numărul de aprecieri și 41% efectuează căutări inverse de imagini. Procentele au depășit 100%, deoarece respondenții au folosit mai multe metode de verificare. Acest lucru indică un anumit nivel de alfabetizare digitală și de cunoaștere a instrumentelor disponibile (tabelul 1).

Tabelul 1: Cum evaluezi credibilitatea informațiilor pe care le distribui pe profilurile tale?
(concepția autorilor)

Răspunsuri	Respondenți %
Verific cine a postat știrea	73
Citesc știrea în întregime înainte de a decide	54
Compar știrile din mai multe surse	61
Urmăresc URL, data sau hashtag	34
Citesc comentariile la postare	27
Observ câte aprecieri a avut știrea	23
Efectuez căutări inverse pe Google cu privire la imagini	41

Comparația dintre datele din 2019 și 2023 arată o tendință pozitivă în utilizarea unor metode mai sofisticate pentru a evalua credibilitatea informațiilor. De exemplu, procentul personalului militar care efectuează căutări inverse de imagini a crescut de la 41% în 2019 la 58% în 2023 (Ib.).

DISCUȚIE

Obiectivul principal al acestui studiu a fost să examineze nivelul de alfabetizare digitală în rândul personalului militar și modul în care acesta afectează capacitatea de a recunoaște dezinformarea în rețelele sociale și motoarele de căutare. Rezultatele indică faptul că majoritatea militarilor au conturi de social media,

Facebook fiind cea mai frecvent utilizată platformă. Majoritatea respondenților înțeleg riscurile dezinformării pe aceste platforme; cu toate acestea, doar un mic procent verifică informațiile pe care le văd pe rețelele sociale înainte de a le distribui. Acest comportament poate indica o lipsă de alfabetizare digitală.

Analiza comparativă dezvăluie atât tendințe pozitive, cât și provocări permanente în domeniul alfabetizării digitale și al rezistenței la dezinformare în rândul personalului militar al NATO. Utilizarea crescută a rețelelor sociale și a serviciilor cloud evidențiază nevoia de actualizări continue a politicilor de securitate cibernetică și de alfabetizare digitală.

În ciuda îmbunătățirilor observate în metodele utilizate pentru a evalua credibilitatea informațiilor, rămâne un decalaj semnificativ între recunoașterea dezinformării și adoptarea unor măsuri active pentru a preveni răspândirea acesteia. Această discrepanță subliniază necesitatea unor programe educaționale mai bine direcționate, axate pe gândire critică și alfabetizare media în epoca digitală.

Una dintre principalele concluzii ale studiului este că Google este cel mai utilizat motor de căutare în rândul personalului militar. Acest lucru se aliniază cu alte cercetări, care arată că Google este cel mai popular motor de căutare la nivel global (Stat Counter Global Stats). Cu toate acestea, majoritatea personalului militar a raportat că a întâlnit informații înșelătoare sau false în rezultatele motoarelor de căutare, ceea ce indică faptul că ar trebui luate în considerare măsuri de securitate suplimentare atunci când se prezintă informații pe site-uri web.

În conformitate cu obiectivul studiului de a investiga relația dintre abilitățile digitale și capacitatea personalului militar de a evalua critic și de a răspunde la dezinformare, utilizarea tehnologiei de stocare în cloud de către personalul militar, în special Google Drive, joacă un rol crucial în îmbunătățirea eficienței operaționale și colaborare. Cu toate acestea, deși această dependență de instrumentele digitale reflectă o dezvoltare pozitivă în ceea ce privește competența tehnologică, aceasta introduce și potențiale vulnerabilități. Serviciile cloud, dacă nu sunt securizate corespunzător, pot expune date sensibile la atacuri cibernetice, care pot fi exploatate ca parte a unor campanii mai ample de dezinformare. Prin urmare, consolidarea măsurilor de securitate cibernetică este esențială pentru a se asigura că utilizarea unor astfel de tehnologii nu subminează eforturile de combatere a dezinformării.

Acest studiu contribuie la cunoașterea în domeniu prin demonstrarea relației dintre alfabetizarea digitală și capacitatea de a recunoaște dezinformarea în rândul personalului militar. Rezultatele pot fi folosite pentru a dezvolta programe eficiente de instruire digitală pentru personalul militar, precum și pentru documenta

politicile de securitate care reduc riscul dezinformării atunci când se utilizează rețelele sociale, motoarele de căutare și tehnologiile de stocare în cloud. Mai mult, cercetările viitoare ar trebui să ia în considerare alți factori care pot influența capacitatea de a recunoaște dezinformarea, cum ar fi pregătirea educațională și experiența profesională.

RECOMANDĂRI

Concluziile cele mai importante ale acestui studiu relevă faptul că majoritatea personalului militar are conturi în rețelele sociale și le utilizează frecvent, dar doar un mic procent verifică informațiile pe care le văd înainte de a le distribui, în ciuda faptului că sunt conștienți de riscul dezinformării. Acest lucru sugerează că alfabetizarea digitală în rândul personalului militar este insuficientă și că trebuie luate măsuri pentru îmbunătățirea acesteia.

Pe de altă parte, majoritatea personalului militar a întâlnit informații înșelătoare sau false pe rețelele de socializare și în rezultatele motoarelor de căutare, ceea ce indică faptul că dezinformarea este larg răspândită și reprezintă o amenințare serioasă la adresa securității informaționale a NATO în desfășurarea exercițiilor la posturi de comandă.

O comparație cu studii mai recente confirmă faptul că dezinformarea continuă să fie o amenințare semnificativă la adresa securității informaționale a structurilor militare NATO. În ciuda îmbunătățirilor observate în ceea ce privește unele aspecte ale alfabetizării digitale, există încă lacune semnificative care trebuie abordate.

Acest fapt subliniază necesitatea unui program cuprinzător de instruire în domeniul alfabetizării digitale, adaptat personalului militar, menit să sporească capacitatea acestora de a recunoaște și de a combate dezinformarea. Unele țări, cum ar fi Lituania, Letonia și Estonia, au dezvoltat programe în acest domeniu, deși nu la capacitate maximă. O atenție deosebită ar trebui acordată îmbunătățirii abilităților de navigare și evaluare critică a conținutului de pe platformele de social media și din rezultatele motoarelor de căutare. Acest program ar trebui să fie obligatoriu pentru tot personalul militar și desfășurat înaintea exercițiilor majore, pentru a se asigura că personalul este la curent cu cele mai recente tendințe și tehnici de dezinformare. Programul nu ar trebui să acopere doar abilitățile tehnice, ci și să încurajeze gândirea critică și capacitatea de a analiza informațiile în mediul digital.

O altă recomandare este promovarea utilizării surselor de informare de încredere și asigurarea accesului personalului militar la astfel de surse. Acest lucru

le va permite să primească informații corecte și actualizate, având, astfel, posibilitatea de a lua decizii mai informate.

În plus, se recomandă înființarea echipelor specializate în cadrul structurilor militare pentru monitorizarea și contracararea dezinformării și consolidarea cooperării dintre statele membre ale NATO în domeniul securității informațiilor.

În concluzie, dezinformarea rămâne o amenințare serioasă la adresa securității, iar alfabetizarea digitală este esențială pentru a preveni răspândirea acesteia. Studiul arată că majoritatea personalului militar este insuficient alfabetizat digital și trebuie luate măsuri pentru îmbunătățirea situației. Recomandările propuse în acest studiu vor ajuta armatele să abordeze dezinformarea și să asigure securitatea aliaților.

CONCLUZII

Cea mai importantă constatare a prezentului studiu se referă la consumul de știri al personalului militar, care este atât multimodal, cât și multisocial; militarii primesc știri de la colegii lor la fel de mult ca și de pe platformele de socializare.

În timp ce majoritatea personalului militar recunoaște că o presă liberă este esențială pentru democrație și contribuie la reziliența Uniunii Europene și a Alianței Nord-Atlantice, polarizarea politică profundă îi face să fie suspicioși față de anumite surse de știri. Un număr semnificativ dintre militari pun la îndoială chiar răspândirea „știrilor rapide” și acoperirea fragmentată, des întâlnită pe platformele de social media.

Acest aspect evidențiază complexitatea mediului de comunicare și necesitatea dobândirii unor mai bune cunoștințe digitale pentru a naviga în respectivul mediu în mod eficient.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Atanasov, A., Kaloyanov, T. (2020). *Metodologichni podhodi na izvadkovite izsledvania za izvarshvanenaproverkinabenefitsientitena* (Metodologii hnipodhodi na izvadkovite izsledvania za izvarshvanenaproverkinabenefitsientitena). OP RChR 2014-2020. Nauchnitrudovena UNSS, 42-58. Sofia: UNSS, http://unwe-research-papers.org/uploads/ResearchPapers/02_Atanas%20Atanasov,%20Todor%20Kaloyanov.pdf [în bulgară], accesat la 27 iulie 2024.
2. Bradshaw, S., Howard, P.N. (2021). *The Global Disinformation Order: 2021 Global Inventory of Organised Social Media Manipulation*. Oxford: Oxford Internet Institute.
3. European Defence Agency/EDA (2023). *Digital Literacy and Disinformation Resilience Among Military Personnel in EU Member States*. Bruxelles.
4. Gatev, K. (1995). *Vavedenie v statistikata*. Sofia: LIA.

5. NATO (2019). *NATO Exercise Cyber Coalition 2019*. Bruxelles, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_166827.htm?selectedLocale=en, accesat la 27 iulie 2024.
6. NATO Strategic Communications Centre of Excellence (2022). *Countering Information Influence Activities: A handbook for communicators*. Riga: NATO StratCom COE.
7. *Search engine market share worldwide*. Stat Counter Global Stats. (f.d.), <https://gs.statcounter.com/search-engine-market-share>, accesat la 17 octombrie 2024.